

Orientalizam desnog populizma u Europi i okcidentalizam islamista- sukob narativa

Pavlinić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:378382>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**



Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)



Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije; smjer Nacionalna sigurnost

**Orijentalizam desnog populizma u Europi i okcidentalizam islamista –
sukob narativa**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Borna Zgurić

Student: Maja Pavlinić

Zagreb, 2023. godine

Izjavljujem da sam diplomski rad *Orijentalizam desnog populizma u Europi i okcidentalizam islamista – sukob narativa*, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Borni Zguriću, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao/la ECTS- bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao/la etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Maja Pavlinić

Tablica sadržaja

1. Uvod.....	1
2. Orijeentalizam.....	2
3. Okcidentalizam.....	4
3.1. Prvo mišljenje – okcidentalizam kao borba za spas istočnog identiteta	4
3.2. Drugo mišljenje – okcidentalizam kao odraz neprijateljstva prema Zapadu	5
3.3. Treće mišljenje – “neutralni” okcidentalizam.....	6
4. Orijeentalizam ili okcidentalizam?.....	6
5. Desnica i desni populizam u Europi.....	9
5.1. Desni populizam.....	10
6. Istraživanje te ogled o dvjema političkim strankama desničarskog orijentalizma u Europi.....	11
6.1. Francuska politička stranka Nacionalna fronta	11
6.1.1. Politička stranka u Francuskoj pod vodstvom Marine Le Pen – Nacionalna fronta	13
6.1.2. Twitter kao snažan alat u političkoj areni	14
6.2. Nizozemska slobodarska stranka.....	15
7. Islamizam	17
7.1. Muslimansko bratstvo.....	18
8. Turska i populizam – Stranka pravde i razvoja.....	21
8.1. AKP - Utjecaj medija na krojenje politike i birače	24
9. Islamska država	25
9.1. Upotreba medija i širenje propagande	27
10. Zaključak.....	28
11. Literatura	32
12. Sažetak	36
13. Summary	37

1. Uvod

Modernizacija i globalizacija doprinijeli su stvaranju multikulturalnih društava. Unutar jedne države pronalazimo pripadnike različitih kultura i religija. Cilj ovog rada je prikazati i usporediti dva različita narativa koja ustvari imaju brojne sličnosti. Riječ je o orijentalizmu i tzv. kontra-narativu, okcidentalizmu. Odnosno, s jedne strane, zapadno shvaćanje pripadnika Bliskog istoka koji su pretežno islamske vjeroispovijesti, a koji zbog već spomenute modernizacije i globalizacije u velikom broju žive u zapadnim državama. Te s druge strane, istočno shvaćanje zapadnih društava, njihovih vrijednosti i načina življenja.

U prvom dijelu rada prikazat će se pojmovi orijentalizma i okcidentalizma iz literature. Orientalizam, koji je u znanstvene krugove uveo Edward Said, spada pod post-kolonijalne teorije jer je nastao krajem 19. stoljeća europskom kolonizacijom arapskog svijeta. Okcidentalizam je ustvari odgovor na orijentalističke ideje te se javlja nešto kasnije, točnije u 20. stoljeću.

Kako bismo mogli prethodno navedene ideje staviti u današnji vremenski kontekst, rad će prikazati pojam desnice i desnog populizma, točnije, političke stranke u Europi kojima je važan fokus orijentalizam. Prvo će biti prikazana politička stranka u Francuskoj, Nacionalna fronta, vođena pod iznimno kontroverznom političarkom Marine Le Pen. Zatim, rad će pratiti Stranku za slobodu u Nizozemskoj vođenu pod političarom Wildersom, koja također pripada desnom bloku. Obje političke stranke koriste se populističkim mehanizmima kako bi pridobili što veći broj birača. Svoje političke programe temelje na antiimigracijskim stavovima, pozivajući se na "čisti" kulturni identitet i zajednicu u kojoj muslimani nisu dobrodošli. Time šire islamofobiju, kulturni rasizam i mržnju.

Nadalje, stvorio se i kontra-narativ, odnosno okcidentalističko interpretiranje Zapada kroz mržnju. Organizacija Muslimansko bratstvo, čiji je osnivač Hanan El Bana, prva je jedinica analize iz ovog narativa kako bi se čitatelja upoznalo s jednim od najvažnijih pokreta 20. stoljeća u arapsko-muslimanskom svijetu. Nadalje, njegov radikalni pristaša Kutb u svojim radovima izražava mržnju prema sve što je zapadno, čime daje jasnu sliku o njihovim stavovima prema Zapadu. Kao što će biti detaljno prikazano, sve zapadno je nužno zlo i potrebno je odbaciti. Kako bismo ovakve radikalne ideje koje podrazumijevaju strah i mržnju stavili u današnji kontekst, rad će prikazati tursku stranku AKP i njezinog osnivača, današnjeg predsjednika Turske, Erdogana. Na samom kraju, rad će prikazati Islamsku državu koja je vidno radikalnija u svojem djelovanju, a korijene svoje ideologije vuče iz Muslimanskog bratstva.

2. Orijentalizam

Edward Said, utemeljitelj pojma orijentalizma u znanstvenim krugovima, u svojoj istoimenoj knjizi „Orijentalizam“, bavi se problematikom između podjele na „Mi i Oni“. Pod „Mi“ se misli na Zapad, a pod „Oni“ na Orijent. Drugim riječima, koncept orijentalizma se svodi na zapadno shvaćanje Bliskog istoka,¹ njihove kulture, načina življenja i religije. Ustvari, radi se o „vidljivim“ razlikama između Istoka i Zapada u kojim razlikama je Istok prikazan kao inferioran, manje vrijedan i sumnjičav (Said, 2003).

U toj podjeli, Istok je objašnjen i shvaćen kao zaostao za Zapadom, a ljudi koji pripadaju nezapadnoj kulturi, a koji uglavnom prakticiraju islamsku religiju, etiketiraju se kao vulgarni, nasilni, nekulturni, tj. kao ljudi koji imaju barbarske osobine. Radi se o društvenoj konstrukciji koja je temeljena na predodžbi Orijenta pod utjecajem percipirane superiornosti Zapada nad svojim bivšim kolonijama i svim drugim „egzotičnim“ kulturama (Donze-Magnier, 2017: 3).

Prema Saidu, Orijent je zaostao za Zapadom, upravo zbog toga što ga Zapad tako i predstavlja. Uzimajući u obzir da se orijentalističke ideje, o kojima će biti više riječi kasnije u radu, pojavljuju u 19. stoljeću, Zapad je bio fokusiran na biološkoj osnovi rasne nejednakosti koje je opravdavao „znanstvenim činjenicama“. Ovdje se ustvari radi o imperijalizmu i težnji Zapada da sve Druge (oni koji ne pripadaju njima ili koji su drugačiji od njih po pitanju rase ili religije) smatraju manje vrijednim (Jeknić, 2006: 299).

Podjela moći jasno je vidljiva, Istok je inferioran u odnosu na Zapad te napredne sile imaju sva prava tim „neciviliziranim“ narodima nametnuti svoje vrijednosti i sustav vlasti (Jeknić, 2006: 299).

Orijentalizam se može shvatiti kao pojam koji podrazumijeva netočne kulturne afirmacije Zapada o Istoku. Bit orijentalizma je postojanje eurocentrične² predrasude protiv arapsko-islamskih naroda i njihove kulture. Takve su percepcije služile kao implicitna opravdanja za kolonijalne i imperijalističke ambicije europskih sila i SAD-a (Ranjan, 2015: 88).

¹ Dalje u tekstu: Istok.

² Odnosno, i američke.

Prema Saidu, orijentalizam je europska izmišljotina (Said, 2003). Kako bismo shvatili pojam orijentalizma, moramo ga staviti u vremenski kontekst. Naime, orijentalističke ideje pojavljuju se s 19. stoljećem, odnosno, s europskom kolonizacijom arapskog svijeta. Zato orijentalizam spada pod post-kolonijalne teorije. Europljani su početkom kolonizacije došli u dodir s manje razvijenim državama Istoka.

Njihova kultura bila im je vrlo „egzotična” zbog čega je i počelo zapadno tumačenje njihovog načina življenja. Odnosno, započelo je proučavanje njihove civilizacije i kulture. Europljani su koristili orijentalizam kako bi definirali sebe, smatrajući svoju rasu superiorniju u usporedbi s istočnjacima (Ranjan, 2015: 86). Dakle, orijentalizam datira iz razdoblja europske kolonizacije arapskog svijeta pružajući tako Zapadu racionalizaciju i opravdanje kolonizacije (Said, 2003).

Zapad je smatrao da je njihova dužnost prema svijetu civilizirati te „necivilizirane” narode. Pod neciviliziranim narodima se misli na Arabe kojima se ne može vjerovati, sumnjičavi su te je „visoko razvijena umjetnost podmetanja u arapskom životu, kao i u samom islamu” (Ranjan 2015: 87). Nadalje, Istok je skloniji osveti i ratovanju, dok zapadnjaci gledaju na mir kao najveću vrijednost u svijetu. Opet vidimo da se Zapad definira kroz Drugoga, odnosno, sve ono što je Istok, to Zapad nije i obrnuto. Zapad je toliko bio fokusiran na pripadnike arapske kulture da su sva djelovanja, čak i iracionalna nasilna djelovanja pojedinca, povezivali s njihovom kulturom. To je rezultiralo generalizacijama (Ranjan, 2015).

Zapad je stvorio sliku o Bliskom istoku koja je puna predrasuda, a jedna od najvažnijih karakteristika orijentalizma jest ta, kao što je već spomenuto, da su zapadnjaci sebe definirali opisivanjem pripadnika istočne kulture. Primjerice, osobine poput lijenosti, iracionalnosti, neciviliziranosti povezane su s istočnjacima, dok Europljani automatski postaju aktivni, racionalni i civilizirani (Ranjan, 2015). Samim time dolazi do produbljivanja razlika između ova dva „različita” svijeta i rađa se kulturni imperijalizam. Time raste netolerancija, mržnja, ksenofobija i osjećaj otuđenosti pojedinaca u modernom svijetu.

Dakle, prisutne su neiskorjenjive razlike između zapadne superiornosti i orijentalne inferiornosti (Said, 2003). U svojem kasnijem razvoju, orijentalizam je samo produbio i učvrstio te razlike i doprinio stvaranju radikalnih podjela između i unutar suvremenog društva, u politici, medijima i svakodnevnom životu općenito.

3.Okcidentalizam

Okcidentalizam, u svojem najširem značenju, jest naličje orijentalizma. Drugim riječima, kao što je orijentalizam zapadno shvaćanje Bliskog istoka, tako je okcidentalizam istočnjačko shvaćanje Zapada. Dakle, radi se o proučavanju Zapada na znanstveni ili neznanstveni način. Ovo je, svakako, preliminarna definicija okcidentalizma te postoji više značenja koja se pripisuju okcidentalizmu (Metin, 2017: 181).

Okcidentalizam se kao disciplina pojavila krajem 20. stoljeća kao protuteža orijentalizmu. On je oblikovan orijentalizmom te upravo to predstavlja najčešću kritika protiv okcidentalizma. Autori navode da se radi o obrnutom orijentalizmu i da on samo reproducira orijentalistički diskurs (Metin, 2017).

Uzimajući u obzir da je okcidentalizam nastao kao odgovor na orijentalizam, odnosno, da se kao diskurs pojavio kasnije od potonjeg, bitno je napomenuti da postoje tri različita mišljenja okcidentalizma, koja se gotovo potpuno razlikuju jedan od drugoga. Dva su pozitivna, dok je treće negativno.

3.1. Prvo mišljenje – okcidentalizam kao borba za spas istočnog identiteta

Hasan Hanafi, egipatski filozof i jedan od zagovornika ove teorije, okcidentalizam vidi kao znanost koja se temelji na uklanjanju zapadnih vrijednosti. Naime, kroz povijest, različite kulture stalno su bile u međusobnom dodiru i sukobu. Susretanje drugačije kulture od vlastite, probudilo je znatiželju u pogledu na Drugoga. S obzirom na europsku kolonizaciju Bliskog istoka, okcidentalizam se prema ovoj teoriji smatra kao samoobrana od destruktivnosti orijentalizma i zapadnih vrijednosti koje nisu u skladu s istočnim. To je rezultiralo proučavanju zapadnih društva i njihovih kultura. Tako je Istok smatrao zapadna društva nemoralna jer su njihova djelovanja dovela do dekadencije (Metin, 2017).

Istok se zbog toga mora obraniti od kulturnog propadanja te je cilj okcidentalizma da spriječi zapadno ugrožavanje njihove kulture, stila života, znanosti, jezika i religije. Zapad je, s jedne strane, povezivao Istok s okrutnošću, iracionalnom strašću i tiranijom, dok je Istok, s druge strane, na Zapad gledao kao svojevrsnu prijetnju od koje se moraju zaštititi. Kao što možemo vidjeti, prisutna je bojazan za istočnjački identitet koji se mora zaštititi kako bi se održala

njegova egzistencija (Metin, 2017). Okcidentalizam prema ovom mišljenju nije nužno promatran kroz negativan diskurs, već kao nužnost djelovanja kako bi se spasio vlastiti identitet.

3.2. Drugo mišljenje – okcidentalizam kao odraz neprijateljstva prema Zapadu

Drugo shvaćanje okcidentalizma možemo gledati kroz odraz neprijateljstva prema Zapadu. Prema ovom mišljenju, okcidentalizam je izraz mržnje prema Zapadu (Metin, 2017: 188). Ovaj pristup podrazumijeva neosporivu pristranost prema Zapadu čime dolazi do opredjeljenja između dvije civilizacije. Dakle, prema ovoj definiciji i mišljenju, Istok je motiviran osvetom koja ga navodi da se bori protiv zapadnih vrijednosti (Metin, 2017).

Okcidentalisti smatraju da je Zapad dehumanizirajući odraz svega lošeg što se događa u svijetu. Stoga je njihova dužnost da se bore protiv globalizma, kapitalizma i modernizacije, pojmova koji se uglavnom povezuju sa Zapadom. Prema nekim autorima, okcidentalizam se pojavio kao reakcija na industrijalizaciju i prosvjetiteljstvo. Oni navode da je okcidentalizam kombinacija povijesnih i filozofskih ideja koje ukazuju na kulturni sukob između moderniteta (Zapad) i njegovih neprijatelja (Istok) (Metin, 2017). Negativna strana ovakvog shvaćanja okcidentalizma jest vjerski ekstremizam koji je danas široko rasprostranjen diljem svijeta.

Islam je svjetska religija te čini jednu od osnova svjetske civilizacije koja je nekoć bila izuzetno moćna. Nadalje, uzimajući u obzir da broji znatan broj pripadnika i da je rasprostranjena diljem svijeta, islamska civilizacija sastoji se od velikog broja različitih lokalnih kultura. Upravo ta kombinacija koja se sastoji od civilizacijskog jedinstva (religija) i kulturne raznolikosti unutar same religije čini glavno obilježje islama. Zbog islamske rasprostranjenosti diljem svijeta, a prvenstveno se misli diljem Zapada, došlo je između ostalog i do sve veće politizacije islama (Tibi, 2001).

Prema Tibiju, žalosno je, ali i pogrešno, da se u suvremenom svijetu o islamu gotovo uvijek govori u političkim terminima. Time dolazi do rizika miješanja dva pojma koja su u svojoj biti sasvim različita – islam i politički islam. Zapad je zbog sve veće politizacije islama, stvorio pogrešnu sliku o Istoku i muslimanima. Stvorio se s jedne strane, politički fenomen, a s druge i izraz obrambene kulture gdje se stvara svojevrzni otpor muslimana prema zapadnim vrijednostima koje su im nametnute (Tibi, 2001). Radi se o autorovoj oštroj kritici prema zapadnom shvaćanju islama.

3.3. Treće mišljenje – “neutralni” okcidentalizam

Pripadnici trećeg mišljenja o okcidentalizmu, ne percipiraju okcidentalizam kroz negativne konotacije. Odnosno, nisu negativno nastrojeni prema Zapadu. Oni, naime, smatraju da okcidentalizam može koristiti i Istoku i Zapadu. Prema ovoj perspektivi, okcidentalizam može biti koristan alat za razvoj i usvajanje zapadnih vrijednosti od kojih se Istok ne može obraniti. Okcidentalizam tako postaje znanost o razvoju zapadnih vrijednosti i njihovom izvozu u istočni svijet (Metin, 2017: 190).

Ovaj pristup okcidentalizmu je eurocentričan. Promatra odnos između Zapada i Istoka prema odnosu centar-ostatak svijeta, čime se ustvari produbljuje orijentalistički narativ. Polazi od logičnosti zapadnog imperijalizma. Naime, uzimajući u obzir da je Zapad vodeća sila, ovo mišljenje to prihvaća kao „neosporivu” istinu te se zalaže da bi Istok ipak trebao usvojiti neke njegove principe i institucije (Metin, 2017). Bitno je napomenuti da je manji broj autora koji se uistinu zalažu za ovaj stav.

Upravo je dugogodišnja praksa koja podrazumijeva omalovažavanje istočnih (orijentalnih) vrijednosti od strane Zapada, omogućila stvaranje i kontra-narativa, kao i razvoj različitih definicija unutar samog okcidentalizma. Istočna društva su kroz povijest bila diskriminirana, kritizirana i krivo shvaćena, što je u konačnici i stvorilo brojne kritike i predrasude o Zapadu. Dakle, okcidentalistički diskurs podrazumijeva kritike prema Zapadu „kao dominantnoj kulturnoj i političkoj sili, kao i antagonizmi prema europocentričnom sustavu mišljenja i sveopćoj amerikanizaciji...” (Mijatović, 2016: 29).

4. Orijentalizam ili okcidentalizam?

Bitno je napomenuti da u oba diskursa postoji određeno neshvaćanje prema onome Drugome. Ova tema je danas izuzetno bitna zbog sve veće pojave ekstremnih stavova u političkom diskursu kao i zbog rastućeg populizma u svijetu. Muslimani danas čine više od pet posto stanovništva u zapadnim državama i svakodnevno su izloženi diskriminaciji te su percipirani kao prijetnja društvu. Desničarske populističke stranke iskorištavaju takvo krivo tumačenje i povezuju muslimane s terorističkim napadima i ekstremizmom te na taj način izravno utječu na biračku preferenciju (Schmuck i Matthes, 2019: 739-740). Desničarske populističke stranke

postale su sve uspješnije u Europi, uključujući države poput Austrije, Danske, Francuske, Nizozemske i Švedske (Schmuck i Matthes, 2019: 740).

Kao fenomen, dobio je na značaju kada su islamski fundamentalizam i terorizam postali vidljivi u inozemstvu (Dietze, 2010: 96). Time su ljudi stvorili predrasude povezujući sve pripadnike muslimanskog svijeta s nasilnim radnjama, a njihovu kulturu gledaju kao neshvatljivu, barbarsku i manje vrijednu. Pojavio se kulturni rasizam koji je prožet zapadnim društvima i njegovim institucijama, a samim time i političkim strankama. Njega je teško identificirati kao rasizam jer za svaku izjavu, akteri koji ga prakticiraju i promoviraju, imaju naizgled znanstveno potkrijepljene prosudbe (Dietze, 2010: 95-96). Prethodno navedeno predstavlja stvarnu i realnu prijetnju multikulturalnim društvima zbog postojeće mržnje prema pripadnicima druge, uglavnom, islamske kulture.

S druge strane, okcidentalistički diskurs i političke stranke koje imaju anti-zapadne stavove su manje poznate našoj javnosti zbog percepcije promatranja i prisutne pristranosti. Odnosno, tolika je usredotočenost na strože imigracijske zakone i ograničavanje prava muslimana (Schmuck i Matthes, 2019: 740), da su stavovi koji imaju okcidentalističke diskurse manje poznati. Zbog toga je važno prikazati i drugu stranu kako bi se shvatili sve veći sukobi između muslimana i zapadnog svijeta. Ti sukobi neće biti uvijek vidljivi, ali će se manifestirati kroz druge oblike poput govora mržnje ili osjećajem distance prema pripadnicima različitih kultura.

Dugogodišnje težnje Zapada za promicanjem navodnog sekularizma i njegova tvrdnja da nastoji demokratizirati islamski svijet, a posebno arapski, doveli su do širenja teorije o nasilnoj zavjeri Zapada, tj., nastao je već spomenuti kontra-narativ (Kesbi, 2017).

Islam je široko rasprostranjena religija diljem svijeta, a 25 milijuna muslimana živi u Europskoj uniji. Radi se značajnom broju pripadnika druge religije koje zapadna društva, izravno ili neizravno, smatraju potencijalnom prijetnjom za vlastitu sigurnost (Ashraf, 2022).

Ovime dolazimo do već spomenutog pojma koji se odnosi na politizaciju islama koji pronalazimo u knjizi autora Basamma Tibija. Prema Tibiju, došlo je do sve veće politizacije islama što je u konačnici rezultiralo stvaranju rascjepa između muslimana i pripadnika drugih civilizacija. Time je muslimanima vidno otežan život u zapadnim društvima. On navodi da je suvremena politizacija islama odgovor na unutarnje krize sekularne nacionalne države (Tibi, 2001).

Naime, postoje brojni razlozi zbog kojih na Zapadu raste svijest o činjenici da islam postaje sve značajniji za zapadnu civilizaciju. Jedan od tih razloga jest migracija islama. Geografski gledano, islam se proširio u svim zapadnim društvima i neosporivo je da i utječe na samu politiku unutar država. S druge strane, za muslimane, Zapad je oduvijek bio središte gravitacije, neovisno u pozitivnom ili negativnom kontekstu (Tibi, 2001). Europska kolonizacija i zapadni imperijalizam su uvelike doprinijeli stvaranju svijesti muslimana o Zapadu i njihovim vrijednostima.

S pravim reformama, islam se može, kao kultura i religija, uklopiti u religijski i kulturni pluralizam u zapadnim društvima. Problem predstavlja poistovjećivanje dva pojma – islama i političkog islama, te Zapad kao da zaboravlja, ili, svjesno ignorira činjenicu da radikalni islam predstavlja prijetnju ne samo za zapadne države u koje migriraju, već i za same muslimanske države. Drugim riječima, vjerski fundamentalizam može biti izrazito opasan i može predstavljati ozbiljan sigurnosni problem, neovisno gdje se geografski nalazi (Tibi, 2001).

Međutim, s druge strane, postoji strah od Zapada od strane islamista. Islamisti osjećaju svojevrsni bojazan prema Zapadu i njihovoj kulturi. Također pronalazimo populističke govore brojnih političara i stranaka koje predvode. Primjerice, u vanjskoj politici Turske postoji snažan naglasak na nacionalnom suverenitetu, žestoki otpor prema Zapadu pod krinkom anti-imperijalizma, nepovjerenje prema međunarodnim institucijama koje predstavljaju kao prijetnju nacionalnoj sigurnosti i sl. (Kaliber i Kaliber, 2019).

Takav diskurs navodi nepremostive razlike između Istoka i Zapada, a „Turska, koja pripada istočnoj civilizaciji, vodi dugi rat za neovisnost od Zapada” (Kaliber i Kaliber, 2019: 2). Stranka pravde i razvoja, te Erdogan koji je bio njezin predsjednik, političare i diplomate koji su zapadnjački nastrojeni nazivaju arogantnom elitom koja ne može shvatiti bit turskog naroda, njihov identitet i kulturu koju prakticiraju. Ovo se prvenstveno odnosi na njihovu religiju islama. Nadalje, potkopavaju sposobnost međunarodnih organizacija zbog njihovog navodnog uplitanja u unutarnju politiku suverene države čime onemogućuju vlastiti razvoj Turske (Kaliber i Kaliber, 2019).

5. Desnica i desni populizam u Europi

Proučivši orijentalizam i njegovo podrijetlo, odnosno gledajući definiciju orijentalizma, u nastavku će se prikazati pojam desnice i desnog populizma kao i političke stranke čiji je važan fokus orijentalizam.

Za početak, što je desnica? Desnica kao definicija bila bi politička pripadnost, ili politička opcija desno od centra, kao što sama riječ nalaže. Suprotno ljevici, desnica obuhvaća pripadnost društvene i vjerske hijerarhije, te joj je orijentir kontinuitet i *status quo* (Von Beyme, 2002: 54). Pojam desnice datira iz doba Francuske revolucije, te je nastala kao naziv za okupljanje pristaša kralja i monarhije na parlamentu na desnoj strani. Vremenom je pojam desnica bio prihvaćen naziv za konzervativne stavove te otpor društvenim inovacijama i krajnjim autoritarnim izborima. Možemo istaknuti tri različita spektra desnice – radikalna desnica, ultradesnica te ekstremna desnica, no sva tri pojma bi označavao isti opis – organizirana netolerancija (Ramet, 1999). Kako sva tri spektra obuhvaćaju isti pojam, neki pak autori nalažu da postoji razlika između radikalne i ekstremne desnice (Mudde, 2007 i 2010; Velički, 2010; Minkenberg, 2013). Jedan od autora, Velički, 2010. godine u svom radu prikazuje kako je radikalizam usvojio, odnosno kreće se unutar prihvatljivih granica unutar demokratske države, dok ekstremna desnica odbacuje sve temeljne vrijednosti te iste demokratske države.

Drugi autor, Mudde (2007), također navodi i upućuje na slične razlike između ta dva pojma te tvrdi da radikalizam prihvaća proceduralnu demokraciju, dok je ekstremizam antidemokratske naravi zbog odbijanja narodne suverenosti.

S druge strane, sam von Beyme (2002) svojom definicijom svrstava radikalnu desnicu, desni ekstremizam i desni populizam u jedan isti pojam – desna ekstremistička skupina. U ovom kontekstu, desne populiste objašnjava kao neofašiste, antietatiste te desnoautoritarne, odnosno populiste šovinistički nastrojene prema korisnicima države blagostanja. Promatrajući pak radikalnu desnicu, možemo je razdvojiti na četiri tipa: 1) autokratska fašistička (nalaže rasizam i ksenofobiju); 2) rasistička ili etnocentristička; 3) populističko-autoritarna 4) vjersko-fundamentalna (nacionalizam se stapa s vjerskom rigidnošću) (Minkenberg, 2013: 7-8).

Gledajući različite dijelove Europe, možemo također i razlikovati zapadnu radikalnu desnicu od srednje i istočne (von Beyme, 2002). Dok u zapadnoj radikalnoj desnici vlada šovinistička nastrojenost prema državi i imigrantima, prema istoku i srednjoj Europi, može se istaknuti lenjinističko nasljeđe, gdje se taj pojam naziva „nacionalboljševizmom“ odnosno

„nacionalkomunizmom“ (Vujačić, 2003.). Takav pojam obuhvaća suprotstavljanje globalizaciji te netoleranciju prema bilo kakvoj vrsti stranaca, odnosno antiimigrantsko i antisemitsko suprotstavljanje. S druge strane, razlika između radikalne desnice Zapadne te radikalne desnice Istočne Europe pak možemo podijeliti na nacionalizam, odnosno odnos prema imigraciji i integraciji (Obućina, 2009). Obućina također tvrdi da se u Zapadnoj Europi kao „opasne druge“ govori o migrantima, dok u Istočnoj Europi ti isti su autohtone manjine. Točnije, desni populisti Istočne Europe su manje nacionalistički nastrojeni, odnosno bliže su djelovanju etničkom nacionalizmu zbog gledanja na te „opasne druge“. Njih percipiraju kao primarno etničke i seksualne manjine, a tek sekundarno imigrante dok desni populistu u Zapadnoj Europi u te iste uključuju migrante i muslimansku vjersku manjinu. Ipak, 2015. godine, kada dolazi do migrantske krize, desni populistu u Istočnoj Europi počinju uključivati imigrante u kategoriju „opasnih drugih“ u daleko većoj mjeri nego ranije (Obućina, 2009: 199-201).

Dalje u radu analizirat će se dvije političke stranke desnog populizma, odnosno desne populističke stranke gdje će biti prikazano njihovo djelovanje. Obje političke stranke, Wildersova Slobodarska stranka u Nizozemskoj te Nacionalna fronta pod vodstvom Le Pen, govore o „femonacionalizmu“, to jest, uključivanje žena i borbu za rodnu ravnopravnost, kojima najveću prijetnju predstavljaju muslimanski imigranti (Farris, 2017). Takvim stavovima pak generaliziraju muslimansku zajednicu te je nastoje prikazati kao monolitnu i fundamentalističku, zanemarujući pluralizam te vjerske zajednice. U isto vrijeme time kritiziraju samo jedan segment društva, zalagajući se za prava žena, dok zaboravljaju na ostale segmente društva koje nisu dio muslimanske vjerske zajednice, a također pokazuju netoleranciju prema seksualnim manjinama te pravima žena.

Gledajući kroz povijest i prošlost desno populističkih stranki, njihov orijentir u Zapadnoj Europi zamijenili su islamofobijom umjesto prethodnim antisemitizmom (Muis i Immerzeel, 2017).

5.1. Desni populizam

Desni populizam počeo se formirati, odnosno dolazi do izražaja formiranjem francuske političke stranke Nacionalna fronta te norveške Narodne stranke otprilike 1970-ih. One unazad 30 godina počinju dobivati na važnosti i popularnosti s povećanjem postotka glasova te prepoznavanju u političkom svijetu. S jedne strane, političke stranke desnog populizma

predstavljaju se kao netolerantne i neofašističke stranke, no gledajući i drugu stranu, to nije u potpunosti točno. Stranke desnog populizma sudjeluju u demokratskom procesu te ih samim time ne možemo nazvati antidemokračnim jer priznaju načela narodne suverenosti, no moguća su prijetnja liberalnom konceptu demokracije.

Desno populističke stranke imaju tri ključna obilježja koja možemo istaknuti: populizam, nativizam te autoritarizam. Populizam, u ovom kontekstu, bi dakle bio negativno mišljenje, odnosno stav, prema svojevrsnim „elitama“. Elita, u ovom kontekstu, bi bila ujedno i skupina koja je iznevjerila pošten narod. Dakle, političke stranke desnog populizma se bore, odnosno protive toj korumpiranoj eliti (Mudde, 2013: 13). Korumpirana elita se ovdje smatra više etičkom, odnosno moralnom komponentnom, nego ekonomskom odnosno socijalnom. U svojim sloganima i načinom vladavine usvojili su anti-elitistički stav prema moralno korumpiranoj eliti.

Jedan od ključnih elemenata desnog populizma, u kombinaciji s obilježjima autoritarnosti, označava karizmatično autoritarno vodstvo i centraliziranu stranačku organizaciju (Mudde, 2007: 260-270).

6. Istraživanje te ogleđ o dvjema političkim strankama desničarskog orijentalizma u Europi

6.1. Francuska politička stranka Nacionalna fronta

Marion Anne Perrine Le Pen strukom je odvjetnica te francuska kontroverzna političarka rođena 5. kolovoza 1968. godine koja se kandidirala za predsjednicu Francuske 2012., 2017. te 2022. godine. Ona je ujedno i članica političke stranke Nacionalnog skupa, prethodno zvana Nacionalna fronta, te je bila predsjednica te stranke deset godina, od 2011. do 2021. Le Pen je političarka koju možemo opisati kao ekstremnu desničarku gledajući kroz politički spektar (Ray, 2023).

Dalje u tekstu prikazat će se slika vladavine političke stranke Nacionalne fronte, odnosno smjer i kretanje te stranke. Pod vodstvom Le Pen, Nacionalna fronta je predvodila pokret „de-demonizacije“ kako bi ublažila prikaz stranke, time što je isključivala članove koji su bili optuženi za rasizam, antisemitizam ili Petainizam. Prvi dokaz toga je što je izbacila svog oca 2015. godine, nakon što je dao kontroverzne izjave. Početkom 2010. godine, nakon što je

izrazila svoju namjeru da se kandidira za čelnicu Nacionalne fronte, izjavila je da se nada da će od stranke napraviti da se obraća ne samo biračkom tijelu na desnici, već i svim Francuzima (Ivaldi i Lanzone, 2016).

Kako bi joj to uspjelo, morala je ublažiti neke od stavova, primjerice protivljenje istospolnim brakovima, pobačaju i smrtnoj kazni. Međutim, Le Pen i dalje zagovara brojne stavove koji datiraju od osnivanja stranke. Posebna usredotočenost vođenja politike usmjerena je na antiimigracijske, nacionalističke i protekcionističke mjere. Nadalje, stranka se protivi globalizaciji i multikulturalizmu, a favorizira snažnu, intervencionističku ulogu vlade (Ivaldi i Lanzone, 2016).

Njezin otac Jean-Marie Le Pen osnovao je političku stranku 1972. godine. Od početka njegove vladavine, stranka je naglašavala prijetnju Francuskoj koju predstavlja imigracija, točnije arapska imigracija iz bivših francuskih kolonija u Sjevernoj Africi. Stranka se strogo protivila europskim integracijama te se zalagala za uvođenje smrtne kazne i zabranu izgradnje novih džamija u Francuskoj. On je često bio upleten u političke kontroverze, te je primjerice 1960. godine dobio uvjetnu zatvorsku i novčanu kaznu te je proglašen krivim za kršenje zakona koji zabranjuje poricanje holokausta (Christafis, 2016).

Nadalje, jedna od njegovih krajnje nekorektnih političkih izjava, povezana je sa Svjetskim prvenstvom u nogometu, u koje je gotovo u svim državama na svijetu izravno ili neizravno, uključena politika. Naime, Jean-Marie Le Pen izjavio je da se nogometna reprezentacija Francuske sadrži od prevelikog broja igrača koji nisu bijelci i da se radi o krivom prikazu francuskog društva (Welle, 2006).

Jean-Marie Le Pen je svoju predsjedničku kampanju za izbore 1995. utemeljio na platformi za „nacionalnu, suverenu, socijalno populističku i moralnu Republiku” (Genga, 2013: 74, cit. prema Daoudal, 1994: 1). Tako je kampanja 2002. bila usmjerena na upozorenje o sigurnosnim prijetnjama u Francuskoj zbog muslimanskih imigranata, prikazujući kako je temelj desno populističkih stranaka nativizam (Genga, 2013: 81). Povećanjem straha od prijetnji u zemljama Zapada kumovao je i jedan od najpoznatijih terorističkih napada 11. rujna u SAD-u kojeg su počinili pripadnici Al Kaide, pripadnici militantne islamističke organizacije, te je tragični događaj išao u korist političkoj retorici Le Pen koji ističe kulturni identitet Francuza i njegovu nespojivost s identitetom imigranata (Huntington, 1996).

6.1.1. Politička stranka u Francuskoj pod vodstvom Marine Le Pen – Nacionalna fronta

Ova stranka osnovana je 1972. te ju je utemeljio Jean-Marie Le Pen koji je bio njen vođa do 2011., kada je podnio ostavku. Stavovi političke stranke bili su antiglobalistički, nacionalistički i nativistički. To je bila glavna marginalna snaga francuskog nacionalizma od 1984. godine.

Politička stranka Nacionalni front, krajnja je desničarska politička stranka u Francuskoj te je najveća parlamentarna oporbena skupina u Narodnoj skupštini. To je ujedno i antiimigracijska stranka koja zagovara znatno strožu kontrolu ilegalne imigracije te se bori za zaštitu francuskog identiteta. Kroz svoje djelovanje, ima pristup nulte tolerancije prema kršenju reda i zakona te podržava ekonomski intervencionizam i protekcionizam Francuske. Ujedno, zalaže se za uravnoteženiju i neovisniju francusku vanjsku politiku. Naime, svojim stavovima prema određenim zakonima, zalagala se da Francuska napusti NATO i protivila se Europskoj uniji. Kroz svoja djelovanja, optužena je za promicanje ksenofobije i antisemitizma. Ksenofobija u ovom kontekstu bi bila strah, odnosno otpor prema bilo čemu što se percipira kao strano.

To je izraz koji se temelji na percepciji da postoji sukob između unutarnje i vanjske grupe te često se izražava u predrasudama, stereotipima i odbojnim stajalištima o strancima te djelatnim suprotstavljanjem njihovoj prisutnosti u zajednici, što vodi diskriminaciji, segregaciji, sukobima, a u nekim slučajevima istjerivanju i fizičkom istrjebljenju stranaca (Buts, 2020).

Nacionalna fronta je formalno stranka od 1973. godine, a te je godine sudjelovala i na prvim izborima, no proboj je napravila tek 1984. godine sa 11 posto glasova. U kasnim 2000. godinama, stranka je pretrpjela pad na izborima, te se oporavlja pod vodstvom Marine Le Pen kada je svojim reformama povećala svoj udio glasova (Bolin, 2018).

Dolaskom Marine Le Pen na vlast, započinju reforme unutar desničarke stranke distanciranjem od ekstremno desnog svjetonazora svog oca. Jean Le Pen imao je antisemitski svjetonazor, koji je u nekoliko navrata umanjivao zločine Holokausta, odnosno stradanja Židova tijekom Drugog svjetskog rata. Time je bio novčano kažnjen jer francuski zakoni o govoru mržnje propisuju stroge kazne. Međutim, te reforme nisu uključivale smanjenje rasističkih izjava, već samo pomak prema drugoj problematici koja je bila u skladu sa sadašnjim vremenom. Naime, danas, prijetnja francuskom narodu predstavljaju uglavnom imigranti i muslimani. Le Pen se zalaže za ekonomski protekcionizam i snažnu socijalnu državu. Međutim, te pogodnosti vrijede samo za domicilno stanovništvo, a ne i za imigrante. Snažan antimigrantski stav potkrijepljen je i tezom da će „migranti uzeti posao našim radnicima” (Bernard, 2007).

Nacionalna fronta se zalaže za uređenje francuskog društva koje podrazumijeva patrijarhat i zaštitu katoličkih vrijednosti. Navedene vrijednosti su prema Le Pen ugrožene zbog islamske kulture koja je prisutna u Francuskoj. S jedne strane, potiču rodnu ravnopravnost i zalažu se za prava seksualnih manjina, dok s druge strane, protive se istospolnim brakovima.

Sve češće je prisutno iskorištavanje trenutne situacije s migrantskom krizom predstavljajući migrante kao ljude niže klase, naglašavajući tako potencijalne opasnosti i prijetnje koje dolaze njihovim dolaskom. Prethodno navedeno je izravno utjecalo na javno mišljenje o muslimanima u zapadnim društvima. Političke stranke desnog populizma svoje programe u predizbornim kampanjama temelje na anti-migracijskim stavovima te na taj način utječu na biračku preferenciju (Bolin, 2018).

6.1.2. Twitter kao snažan alat u političkoj areni

Twitter se smatra danas jednim od najsnažnijih digitalnih „alata” te je postao platforma za zagovaranjem slobode govora (Hutchinson, 2022).

Marine Le Pen u prosincu je 2015. godine podijelila uznemirujuće slike kao odgovor na novinarsku usporedbu između njezine stranke i terorističke organizacije Islamske države, samo nekoliko tjedana nakon što su džihadisti izveli napade u Parizu u kojima je poginulo 130 ljudi. Te slike sadržavale su jezive prikaze nasilja, prikazujući mjesto zločina tog brutalnog događaja. Taj potez povukao je niz kontroverzi i nadovezao na veći kontekst orijentalizma i rastućeg desničarskog populizma u Europi te je Le Pen bila optužena, pošto ovakvo postupanje predstavlja kazneno djelo.³ Tvrdi da su iste slike bile objavljene u urednicima novina i drugim medijima, ali da je samo ona bila optužena zbog toga, te smatra da je žrtva političkog suđenja. I u prošlosti je dijelila informacije povezane s terorističkim djelima koju su počinili pojedinci koji tvrde da su inspirirani džihadističkim ideologijama.

Njeno korištenje Twittera kao platforme za objavljivanje takvih slika izazvalo je mnogo rasprava, samim time što je Le Pen je kroz objavljene slike pokušala stvoriti percepciju da je islamska kultura nasilna i ugrožava francusko društvo.

³ Le Pen je te godine bila suočena optužbama za širenje nasilnih i propagandnih poruka te joj je bila predviđena novčana i zatvorska kazna (Agence France-Presse, 2018).

Kroz objavljivanje takvih slika, Le Pen je pokušala iskoristiti strahove i predrasude prema islamskoj kulturi kako bi ojačala svoju političku podršku.

Ključno je kritički pristupiti tim objavama i uzeti u obzir kontekst u kojem su podijeljene. Dijeljenje videozapisa ili sadržaja ekstremističkih skupina poput ISIL-a može biti kontroveržno jer može nenamjerno promovirati njihovu poruku ili pridonijeti negativnom prikazu islama u cjelini. Važno je zapamtiti da se djelovanje ekstremističkih pojedinaca ili skupina ne smije koristiti za generaliziranje ili stigmatiziranje cijele religije ili njezinih sljedbenika.

6.2. Nizozemska slobodarska stranka

Geert Wilders nizozemski je političar rođen 1963. godine. On je ujedno i utemeljitelj populističke i euroskeptične slobodarske stranke, odnosno *Partij voor de Vrijheid* (PVV) – Stranka za slobodu. Slobodarska stranka je tako postala nakon 2010. godine treća najsnažnija stranka u Nizozemskoj.

Wilders je često optužen za islamofobiju zbog njegovog snažnog kritiziranja islama kojeg ne skriva ni na svojim objavama na Twitteru. Isto tako, 2008. godine objavio je film zvan *Fitna* gdje prikazuje i navodi da je islam agresivna religija koja je nasilna i prema drugim religijama, ženama te homoseksualcima. Također, sam Wilders govori da se žestoko protivi islamizaciji Nizozemske te se njegova politika temelji na „judeo-kršćanskim“ vrijednostima. Protiveći se islamizaciji, Wilders smatra da treba zabraniti doseljavanje muslimana u Nizozemsku, nošenje burki kod žena te izgradnju novih džamija. Izuzetno antiislamski nastrojen, svojedobno Kuran uspoređuje s Hitlerovim *Mein Kampfom*, te mu se u više navrata sudilo zbog govora mržnje.

Tako je 2011. bio optužen zbog ranije spomenutog filma koji islam pokazuje nasilnom religijom, a 2014. godine zbog govora mržnje prema Marokancima. Među ostalim optužbama, njemu je također zbog govora mržnje zabranjen ulazak u Veliku Britaniju. Svojedobno, Wilders je pozivao na borbu za „manje Marokanaca“ u Nizozemskoj. U ekonomskim pogledima doživljava sebe kao tačerista, a održava i vrlo bliske odnose s Marine Le Pen.

Wilders u medijima govori protiv islama, te putem društvenih mreža jasno daje do znanja svoje stajalište o islamu i doseljenu istih. Tako primjerice na Twitteru često objavljuje video sadržaje gdje se prikazuje nasilje koje predvode muslimanske organizacije. Često *retvita* objave pripadnika raznih muslimanskih organizacija gdje se prikazuje nasilje, time generalizirajući religiju i njihovu kulturu te širi sliku da je islam izuzetno nasilna religija.

U njegovim objavama često se može vidjeti i prijetnje pripadnika tih organizacija, no sam Wilders se ne suzdržava na riječima. To se može vidjeti primjerice putem ovog posta na Twitteru: „Izdana je nova fetva protiv mene i naređeno je moje pogubljenje. Ovo je teror i potpuno neprihvatljivo. Dokazujete moju tvrdnju da vas i vašeg barbarskog lažnog proroka Muhammada treba snažno kritizirati. Istina pobjeđuje i nikada ne popuštam prijetnjama smrću. Nikada.“⁴

U svojim kontroverznim objavama putem medija, jasno daje do znanja svoje mišljenje da su muslimani prijetnja narodu te da su izuzetno nasilni. Ono što se također može zaključiti iz takvih objava je da Wilders isključivo objavljuje video sadržaje terorističkih organizacija, time aludirajući da je cijeli islam kao religija takva, odnosno da zbog tih pojedinih organizacija, svi muslimani su automatski nasilni i agresivni.

Slobodarska stranka osnovana je 2006. godine, a izraženog je islamofobnog i antiimigrantskog stajališta. Može se nazvati ujedno i najpoznatija populistička radikalno desna stranka, upravo zbog Wildersove česte prisutnosti u medijima. Godine kada je nastala stranka, osvaja 5,9 posto glasova i 9 mandata, a već sljedeće izbore postotak glasova se penje na 15,5 posto i 9 mandata. Na izborima za Europski parlament dobio je 17 posto glasova (Vossen, 2010).

Na lokalnim izborima 2011. godine postaje četvrtom strankom na lokalnoj razini u Nizozemskoj (Groshek i Engelbert, 2012). Pod vodstvom Wildersa, PVV je stranka kojoj su dva najveća neprijatelja islam i progresivna politička elita. Wilders islam naziva totalitarnom ideologijom, a ne religijom, koja je vezana uz fašizam i komunizam, te smatra da je totalitarna prijetnja Zapadnu kojem se obraća „islamofašizmom“ (Vossen, 2010 i 2011; Fekete, 2012). Kroz razdoblje migracije, početkom 21. stoljeća, islam postaje druga religija po broju vjernika u Zapadnoj Europi. U Europi muslimani zauzimaju tri do pet posto ukupne populacije, dok se u Nizozemskoj ta brojka kreće od pet do šest posto stanovništva. Sukladno tome povećanju, povećala se i podrška strankama radikalne desnice, gdje je 1985. iznosila tek dva posto, te do 2006. godine dosegla do 8,5 posto.

Nizozemska danas ima oko 17,5 milijuna stanovnika, od toga je otprilike milion do 1,8 milijuna imigranata. Godine 2009. u Nizozemskoj je bilo 825 000 muslimana, od toga je 85 posto bilo

⁴ *A new fatwa was issued against me and my execution was ordered. This is terror and completely unacceptable. You criticised prove my point that you and your barbaric false prophet Muhammad should be strongly criticized. The truth wins and I never give in to death threats. Never.*

iz Turske i Maroka (Doppen, 2010). Čak 50 posto adolescentskog nizozemskog stanovništva ima predrasude prema muslimanima, odnosno negativan stav prema njima (Gieling, 2012). Wilders tvrdi da je islam opasan jer se „širi na štetu naše slobode, naših vrijednosti, naše ustavne države i sve je povezano s time (Wilders, nav. u Hylarides, 2009: 3). Wilders također smatra Židove „ratnicima božjim“ koji se moraju trgnuti jer je „islam na vratima“, drugim riječima, smatra da se moraju boriti za svoj teritorij, kako islam ne bi preuzeo kontrolu (Fekete, 2012: 43). Iz tog razloga, bori se za zabranu izgradnje novih džamija, zabranu Kurana, uvođenje posebnog poreza na nošenje hidžaba (Gieling i dr., 2012; Vossen, 2011). Također se zalaže za zabranu islamskih škola, smatrajući da je islam kriv za loše rezultate u školi, visoku nezaposlenost i kriminal. Wilders uz svoje antiislamske stavove, ima i autoritarne stavove. To se može iskazati kroz zalaganje za oduzimanje nizozemskog državljanstva osobama s dvojnim državljanstvom koji krše zakon. On smatra Marokance „uličnim teroristima“ te se zalaže za deportaciju njih i islamističkih terorista, odnosno izbacivanje muslimana koji se ne integriraju (Vossen, 2011). Sam Wilders je ateist te uz svoje antiislamske stavove, nema problema niti s antikršćanskim stavovima, dok staje u obranu prava žena i homoseksualaca, kao i prava na pobačaj. Svoje stavove želi pridobiti u nizozemske vrijednosti koje bi se borile od „netolerantnog i nazadnog islama“ (Vossen, 2010 i 2011). Uz svoje antiislamske stavove, također ima antielitističke, gdje nizozemsku političku elitu smatra progresivnu te pokazuje prijezir prema svemu „socijalističkom“ (Vossen, 2010).

Sami temelj i srž ideologije radikalne desnice je borba protiv onog „drugog“, odnosno borba protiv drugog koji je drugačiji (Ramet, 1999). U ovom kontekstu ti neprijatelji, odnosno ti „drugi“ bi bili muslimani, točnije skupina koje za takvo društvo predstavlja prijetnju. Wilders u muslimanima vidi izuzetnu prijetnju, te Židove smatra saveznicima s kojima bi predvodio pokret protiv islamizacije unutar Europe. U antielitističkom kontekstu, Wilders se bori protiv progresivnih elita koje se zalažu za islamizaciju nizozemskog društva.

7. Islamizam

Iako se nerijetko poistovjećuju pojmovi islam i islamizam, radi se o dva različita pojma. Naime, jednostavno rečeno, „islam je religija čiji su vjernici muslimani, dok je islamizam politički oblik islama“ (Dukić, 2020: 50). Pogrešno je islam tretirati kao politički pokret jer se prvenstveno radi o vjeri, ali zbog složenog islamskog svijeta, kao i zbog sve veće prisutnosti muslimana u

zapadnim društvima i prisutnom suvremenom terorizmu, neizbježno dolazi do poistovjećivanja ova dva različita pojma (Dukić, 2020: 50).

Islamizam je ideologija „koja koristi islamsku religiju kao bazu svog političkog djelovanja” (Dukić, 2020: 51). Dakle, islamizam je iskoristio vjerske karakteristike koje je zatim ukomponirao s politikom, načinom života i vođenjem države. Kako bismo bolje shvatili prethodno navedeno, potrebno je prikazati kratki prikaz nastanka islamizma koji je usko povezan s Muslimanskim bratstvom. Naime, temelj islamizma pronalazimo u organizaciji Muslimansko bratstvo koju je osnovao Egipćanin Hasan El Bana 1928. godine (Dukić, 2020: 52). On je htio Egipat, odnosno, njegovo stanovništvo koje se sastoji uglavnom od muslimana, vratiti na „originalni put proroka Muhameda”, što znači „prihvatanje Kur’ana kao vrhovnog zakona u državi” (Dukić, 2020: 52).

To znači da se sve zapadno treba odbaciti. Vidljivo je da se već tada pojavljuje neprijateljstvo prema Zapadu i njegovim vrijednostima. Muslimansko bratstvo imalo je značajnu ulogu na sve slične organizacije koje se pozivaju na šerijatske zakone. Od inicijalne ideje organizacije koja podrazumijeva usmjerenje na obrazovanje i dobronamjerno širenje vlastite muslimanske kulture, Muslimansko bratstvo je postala radikalna organizacija, kao i sve druge organizacije koje su slijedile njihovu ideologiju. Naime, njihova kontroverzna ideja je stvoriti teokratsku državu čiji stanovnici u potpunosti odgovaraju Kur’anu, tj. vođeni su pod šerijatskim zakonima i odgovaraju Alahu.

Islamizam možemo shvatiti kao interpretaciju religije koja sada islam ne gleda samo kao vjeru, već kao način života i vođenje države (Dukić, 2020: 54). Dakle, „to je pokret koji je u svojoj biti i politički i religijski budući da smatra da je islam religija, način života i država – po tom konceptu društvo mora biti uređeno po pravilima šerijatskog zakona” (Dukić, 2020: 54).

7.1. Muslimansko bratstvo

Muslimansko bratstvo, osim što je organizacija, predstavlja i jedan od najvažnijih pokreta 20. stoljeća u arapsko-muslimanskom svijetu. Hasan El Bana i njegovi sljedbenici bili su ogorčeni trenutnim stanjem u Egiptu koje je podrazumijevalo eksploataciju lokalnog stanovništva. Naime, britanska kolonijalna vlast je unatoč egipatskoj neovisnosti od 1922. godine i dalje imala iznimno jak utjecaj i moć na unutarnju politiku. Britanci su živjeli na visokoj nozi, dok su im Egipćani u potpunosti bili podređeni što je dovodilo do neravnopravnosti unutar društva

(Kostić, 2012: 116). Hasan El Bana bio je ogorčen prikazima koji su podrazumijevali eksploataciju lokalnih radnika i zaradu koja se nije zadržavala u Egiptu već se kulminirala u stranim tvrtkama. Nadalje, bio je ogorčen „dominacijom materijalizma i sekularizma”, i “rasprostranjenom zapadnjačkom moralnom dekadencijom” (Kostić, 2012: 116).

Hasan El Bana osnovao je organizaciju 1928. godine te je imao jasnu namjeru da prikupi što veći broj svojih sljedbenika. Da bi ostvario svoj cilj, koristio se populističkim mehanizmima. Tako je započeo s održavanjem i organiziranjem brojnih skupova na mjestima gdje se okuplja velik broj ljudi koji dolaze iz različitih društvenih slojeva. Prvo su to bile džamije i škole, a zatim brojni trgovi i restorani gdje zalaze „obični” ljudi. Nastojao je doprijeti do narodne mase koja je potlačena od strane kolonizatora pozivajući se na islam, koja muslimanskom svijetu mora predstavljati „vjeru, civilizaciju, način života, ideologiju i državu” (Kostić, 2012: 117). Muslimansko bratstvo mora odbaciti sve što je zapadno, mora zaštititi Kuran i islamsku religiju ponovno staviti ispred svakog pojedinca. Prethodno navedeno znači da Kuran predstavlja njihov ustav. Takvo ustavno uređenje države dovelo bi do jednake odgovornosti pred zakonom cijelog stanovništva, odnosno, vladara i onih nad kojima se vlada. Ovakva radikalna ideja uređenja države zasniva se na islamizaciji državne službe.

Pozivanje na islam i muslimansko ujedinjenje pronalazimo i u suvremenom dobu. Muslimani se moraju okrenuti protiv Zapada jer navodna sekularizacija i modernizacija predstavljaju jednu od najvećih prijetnji za njihov opstanak.

Poslije uvoda o Muslimanskom bratstvu i njegovom osnivaču, rad će prikazati razmišljanja jednog od pristaša Muslimanskog bratstva s ciljem dokazivanja do koje mjere je ova radikalna teorija o poimanju države i uređenja društva dosegla. Naime, radi se o Sajidu Kutbu koji je bio jedan od vodećih ideologa islamskih političkih pokreta modernog svijeta. Zagovarao je snažnu sociopolitičku ulogu islama u muslimanskom svijetu te je bio član egipatskog Muslimanskog bratstva. Kutb je imao iznimno radikalne stavove. Naime, tvrdio je da je islamski sustav superiorniji od svih drugih sustava, uključujući razdoblje prije i poslije islamske religije. On odbacuje ideju da „novo”, pod čime se misli na moderno, prosvjetljeno, ili u konačnici, zapadno, znači „bolje” (Von Drehle, 2006). Odnosno, moderno doba nije doprinijelo napretku čovječanstva. Oštro je kritizirao Zapad i sve njegove vrijednosti navodeći da je čovječanstvo na rubu propasti zbog lišenosti vitalnih vrijednosti koje su nužne za njegov opstanak. Kutb je čak smatrao da je i sam Zapad svjestan da ne posjeduje ispravne mehanizme koje su nužne za opstanak i napredak (Qutb, 2006).

Time dolazimo do njegove osnovne tvrdnje koja se temelji na razumijevanju države koja bi trebala biti potpuno utemeljena za islamskim zakonima i praksama. Islam bi trebao preuzeti ulogu u društvu i naciji. Materijalizam, koji dolazi od Zapada, ne treba u potpunosti odbaciti, ali on nije dovoljan za dobrobit naroda. Zapad se isključivo usredotočio na stvaranje suverene nacije temeljene na individualnim vrijednostima, stvaranju bogatstva i noviteta odbacujući tradiciju. Zapad je zaboravio vrijednosti koje su u skladu s ljudskom prirodom, a islam je jedini sustav koji posjeduje moć i znanje da ispravi svo zlo na svijetu (Qutb, 2006). To znanje se sastoji od ideja, koncepta, pravila i vrijednosti izvedenih izravno iz islamskog izvora. Jasno vidimo da se radi o politizaciji islamske religije.

Međutim, bitno je napomenuti da je i muslimanskoj zajednici potrebna preobrazba. Naime, Kutb je razvio teoriju džahilijeta koje je zasnovana na pobuni protiv Alahovog suvereniteta na Zemlji. Umjesto toga, putem svog Poslanika, Muhameda, on prenosi jedno od svojih najvećih svojstava, a to je suverenitet koji onda ljudi moraju poštivati, a sastoji se, od već spomenutih, islamskih zakona. Time na red dolazi muslimanska zajednica, u svojem primarnom obliku, da ispuni zadatak za čovječanstvo koje mu je Alah naredio (Qutb, 2006).

Funkcija islama postaje alat pomoću kojeg se mijenjaju uvjerenja i djelovanja ljudi, njihovi pogledi na svijet i načini razmišljanja. Njegova funkcija je božanska i potpuno drugačija od svih bezvrijednih metoda koje je Zapad izmislio. Radi se o potpuno suprotnom pogledu na svijet ako uzmemo u obzir da se Zapad zalaže na slobodu govora, razmišljanja, vjeroispovijesti i sl.

Muslimansko bratstvo podrazumijeva pokoravanje Alahu, negirajući sve druge autoritete. Ono osporava svaki zakon koji nije zasnovan na ovom uvjerenju. To je jedini ispravan način življenja. Iz takvog uvjerenja koji podrazumijeva pokoravanje Alahu kao svemoćnom biću, društvo treba izvesti koncepte života, načela vladanja, krojenje politike i ekonomije (Qutb, 2006). Kada takvo društvo nastane, potrebni su mu zakoni koji će kontrolirati novonastali sustav. Tada islam inicira konstituiranje zakona, pravila, zabrana i propisa. Dakle, svijet se sada nalazi u ključnom trenutku koji implicira promjene.

Sada na red dolaze islam i Muslimansko bratstvo da preobrazu svijet. Naime, prema Kutbu, islamsko društvo je više od sto godina trpjelo svojevrni teror od strane Zapada. Pod time se misli na utjecaj različitih sociopolitičkih, kulturnih i filozofskih ideja koje su zapadnog porijekla. Autor smatra da su sve zapadne konstrukcije nacionalizma, sekularizma,

demokracije, modernizma i u konačnici svi zapadni sociopolitički pokreti, učinili ogromnu štetu muslimanskom društvu jer im onemogućavaju da praktikiraju vlastitu kulturu (Qutb, 2006).

Islam se nalazi pred velikim izazovom jer je zapadna ideologija duboko ukorijenjena u svim svjetskim civilizacijama. Qutb i njegovi radovi, a posebice njegova teorija džahilijeta, predstavlja realnu prijetnju podjednako arapskom i zapadnom svijetu. Radi se vrlo nasilnoj i radikalnoj teoriji o poimanju ume.⁵ Pozivajući se na „više” zakone, ova vrsta radikalnih muslimana uistinu je spremna na vlastitu smrt kako bi postigla božanske naredbe.

Islamska civilizacija može se razlikovati u svojoj materijalnoj i/ili organizacijskoj strukturi, ali osnovni principi i vrijednosti na kojoj se civilizacija temelji ostaju nepromjenjivi. Ti principi i vrijednosti su već navedeni, a podrazumijevaju obožavanje isključivo Alaha. Odnosno, sve je podređeno Njemu. Čovjek se mora izdignuti nad materijalnim stvarima, kontrolirati svoje životinjske, odnosno, nagonске želje te poštivati obitelj i tradiciju. Prema Kutbu, to nisu samo islamski zakoni, već univerzalni te bi ih svaki čovjek morao prihvatiti kao takve (Qutb, 2006).

Prethodno prikazavši iz literature o islamizmu i Muslimanskom bratstvu, sljedeći dio rada prikazat će ono znači u empiriji. Odnosno, fokus na sljedećem dijelu je Republika Turska, čija se vladavina nalazi pred ozbiljnom unutarnjom krizom koja utječe na krojenje vanjske politike, što nužno rezultira i međunarodnim neslaganjem. Nadalje, prikazat će se i organizacija Islamske države, koja je vidno radikalnija u svome djelovanju, a omogućit će prikaz oštrijeg negodovanja prema zapadnim vrijednostima.

8. Turska i populizam – Stranka pravde i razvoja

Populizam kao „anti-pluralni” politički pokret s autoritarnim tendencijama podjednako je usponu u etabliranim zapadnim demokracijama, kao i u hibridnim ili autoritarnim režimima. Republika Turska je jedan od tih primjera. Politička stranka AKP⁶ u Turskoj na vlasti je od 2002. godine. Njezin utemeljitelj je sadašnji turski predsjednik Recep Tayyip Erdogan, te stranka danas broji više od 11 milijuna članova. AKP je, neovisno o sadržaju samog programa ili ciljeva koje želi postići, fokus uvijek stavljao na vanjsku politiku Turske. Tako su vođe AKP-a od samog početka djelovanja stranke, vanjsku politiku svrstali u pitanje od presudne važnosti

⁵ Uma – zajedništvo muslimana u cijelom svijetu (Hrvatski jezični portal, 2023).

⁶ Stranka pravde i razvoja, Turska.

za konsolidaciju svoje pozicije u unutarnjoj politici Turske. To je utjecalo na sve političke stranke u Turskoj. Drugim riječima, vanjska politika je izravno utjecala na poziciju stranke unutar države i njezinu političku moć (Kaliber i Kaliber, 2019).

Populistički diskurs se postepeno razvijao za vrijeme vladavine AKP-a. U prvoj fazi, populistički sadržaj pojavljivao se tek kao marginalni element te nije zabrinjavao druge, uglavnom, zapadne države. U svojoj kasnijoj fazi, populizam je postao odlučujuća komponenta kreiranja vanjske politike u Turskoj što je rezultiralo sve većem neslaganju između EU i Turske (Kaliber i Kaliber, 2019: 2).

Dakle, pod vladavinom AKP-a, Turska je sve više postajala populistički autoritarni režim. Politička Stranka Pravde i razvoja promovira se kao sluga svog naroda. Brojne studije pokazale su da je populizam za vrijeme vladavine AKP-a dominantna politička strategija, a bitno je napomenuti da traje i danas. Populizam može imati brojne karakteristike i pristupe. U političkoj strategiji AKP-a možemo vidjeti naglasak na islamu i Muslimanskom bratstvu. Naime, AKP-ov cilj je odgojiti religioznu generaciju sa stvaranjem novog turskog identiteta (Turgut, 2021: 10-13).

Nadalje, AKP je imao za cilj stvoriti novi turski identitet. Stvaranje novog identiteta podrazumijevalo je hegemoniju u kulturnom polju putem islamizacije nastavnog plana. Islam je postao jedna od glavnih komponenti turskog nacionalnog identiteta (Turgut, 2021: 14).

Neuspjeli pokušaj puča u srpnju 2016. godine predstavlja glavnu prekretnicu u vođenju unutarnje i vanjske politike Turske. Manja frakcija turske vojske pokušala je svrgnuti s vlasti predsjednika Erdogana. On je pozvao narod na ujedinjenje šireći snažne populističke poruke. Pozivao se na različitost između Zapada i turskog, muslimanskog naroda. Politički diskurs postao je „viši islamski”. Nakon ovog čina, vanjska politika Turske se žestoko okrenula protiv Zapada, navodeći da turski identitet pripada istočnoj civilizaciji, a „Turska vodi dugi rat za neovisnost protiv Zapada” (Kaliber i Kaliber, 2019). Zapadne države postale su neprijateljske sila koje prijete suverenitetu države. Pokušaj puča 2016. godine označava razdoblje kad se populizam duboko učvrstio u unutarnju i vanjsku politiku Turske.

Međutim, kao što je već navedeno, populizam u Turskoj se postepeno razvijao i dobivao na važnosti. Prema nekim autorima, snažni populizam u Turskoj započeo je već 2008. godine nakon velike ekonomske krize kada se EU povukla, odnosno, nije bila spremna pomagati

ostalim državama. To europsko povlačenje je povećalo euroskeptičnost i pokrenulo anti-zapadni diskurs (Turgut, 2021).

Kad je AKP pobijedio na svojim trećim parlamentarnim izborima 2011. godine, Erdogan je izjavio da ovo nije pobjeda samo Turske, već i drugih država u kojima prevladava islamska religija. Drugim riječima, poslao je jasnu populističku poruku koja podrazumijeva da pobjeda AKP-a predstavlja početak nove ere za sva muslimanska društva koja su upletena u sukobe, građanske ratove i siromaštvo zbog zapadne upletenosti u njihovu politiku, a u konačnici i njihov identitet (Kaliber i Kaliber, 2019: 8).

Nadalje, populizam i neprijateljstvo prema Zapadu je samo raslo tokom godina. Radikalniji populizam započeo je 2013. godine nakon velikih prosvjeda u Istanbulu⁷ koji su se kasnije proširili diljem države. Prosvjednici nisu bili zadovoljni s radom vlade te su htjeli promjene. Prosvjedi su završili policijskom brutalnošću i oštrom kritikom protiv svih prosvjednika od strane AKP-a (Kaliber i Kaliber, 2019).

EU istaknula je svoju zabrinutost zbog kršenja ljudskih prava i demokratskih načela te je oštro kritizirala tursku vladu, vojsku i policiju zbog nerazmjerne upotrebe sile protiv prosvjednika. Prethodno navedeno samo je dodatno motiviralo AKP da svoju politiku okrene protiv Zapada, a Erdogan je izjavio duboko nepovjerenje prema zapadnim državama i njihovim institucijama.

S jedne strane, vidljiva je oštra kritika od strane Zapada prema turskom vođenju unutarnje politike, dok s druge strane, vođe AKP-a zapadne političare nazivaju arogantnom elitom koja ne može shvatiti bit turskog naroda, njihov identitet i kulturu koju prakticiraju. Ovo se prvenstveno odnosi na islam i Muslimansko bratstvo. Nadalje, AKP je u svojim izjavama doveo u pitanje sposobnost rada međunarodnih organizacija. Ustvari, radi se o njihovoj kritici prema Zapadu zbog uplitanja u unutarnju politiku suverene države čime onemogućuju vlastiti razvoj Turske (Kaliber i Kaliber, 2019). Takav politički diskurs dovodi do nepremostivih razlika između Istoka i Zapada.

⁷ Prosvjedi u parku Gezi započeli su 2013. godine. Krenuli su kao ekološki prosvjedi u Istanbulu, a proširili su se na većinu urbanih središta diljem Turske. Ovaj prosvjed predstavlja početak ozbiljnijeg sveopćeg nezadovoljstva stanovništva prema vodećoj stranci, a to nam potvrđuje činjenica da su prosvjedima prisustvovala različite društvene skupine- liberali, LGBTQ zajednica, Kurdi i zajednice koje se zalažu za prava žena (Kaya i Whiting, 2018: 7-8).

8.1. AKP - Utjecaj medija na krojenje politike i birače

Mediji su uključeni u sve aspekte života ljudi, a pogotovo u današnjem digitaliziranom svijetu. Primarna funkcija medija prije je bila da prenosi informacije, a danas su mediji postali glavni kreatori društvene zbilje, što je posebno iskoristila politička arena (Žiroš, 2021: 20). Mediji predstavljaju snažan alat putem kojeg politički akteri nastoje pridobiti birače. AKP je od 2002. godine stvorio gotovo apsolutnu medijsku autokraciju. Drugim riječima, AKP je imao kontrolu nad više od 80 posto medija ⁸ (Turgut, 2021: 17).

Čim su osvojili vlast, započela je kontrola medija tako što su olakšavali vlasništvo medijima točno određenim islamističkim skupinama. To su uspjeli zbog uvođenja novih pravnih kodeksa koji su onemogućavali oporbi da glasa. Isto tako, povećali su poreze za sve skupine koje nisu radili u njihovom interesu. Radi se o izrazito autoritarnim potezima te je neminovno da time dolazi do kršenja ljudskih prava. Prema službenim podacima *Media Ownership Turkey*, 80 posto tiskanih medija, 90 posto televizijskih kuća i 70 posto najčitanijih internet portala su strogo kontrolirani od strane AKP-a (Turgut, 2021: 18).

EU i SAD su kritizirali rad AKP-a naglašavajući da se radi o cenzuri medija, međutim, kritike nisu utjecale na AKP. Štoviše, AKP je učvrstio svoju poziciju u medijskom sektoru, započeo kontrolirati svu komunikaciju koju je vješto koristila protiv oporbene skupine. Birači AKP-a preferiraju televizijski medij stoga nas ne treba čuditi podatak da je čak 90 posto TV kuća pod kontrolom vodeće stranke. Putem televizije, AKP stvara politički strah čime konsolidira svoju izbornu potporu (Turgut, 2021: 18-19). Taj politički strah prvenstveno dolazi od samog programa stranke, koji se zatim preslikao i na medije. Radi se o već spomenutim populističkim porukama koje utječu na biračke preferencije. Naglasak je uvijek na istočnom identitetu i kulturi te Muslimanskom bratstvu koji je različit od zapadnih vrijednosti. Zapad kao takav, ne može shvatiti religiju islama i njihov način življenja. Rezultat poruka koje šalju masama ljudi je buđenje straha u njihovim biračima od Zapada. Zapad se smatra neprijateljem koji nastoji uništiti istočnu (islamsku) kulturu.

Oporba, s druge strane, najčešće koristi društvene mreže, a posebice Twitter, kao svoj primarni izvor vijesti i slanja poruka svojim biračima. Međutim, ni tu AKP nije pustio opoziciji da

⁸ Tisak, televizija i internet platforme.

slobodno kreira vlastite medije, već ih konstantno pritišće raznim zakonskim i tehničkim propisima pomoću kojih ih kontrolira. AKP je zbog svoje pozicije u državi, tehnički i zakonski u prednosti u odnosu na opoziciju. Takva prednost AKP-u omogućava da proizvodi lažne vijesti i neutemeljene tvrdnje protiv opozicije (Turgut, 2021). Prethodno navedeno nas dovodi do zaključka da je AKP stvorio digitalnu kulturu koja je temeljena na cenzuri.

Kontrola nad društvenim mrežama je od iznimne važnosti ukoliko se želi postići totalna kontrola nad medijima. Kao što je bilo prikazano aktivno korištenje Twittera u Le Penovoj kampanji, slično pronalazimo i u Turskoj, međutim sa znatnom većom kontrolom ove digitalne platforme. To je prvenstveno iz razloga što je Twitter preuzeo ulogu u stvaranju javnih rasprava u političkoj sferi. Drugim riječima, Twitter danas igra veliku ulogu za sve političke stranke i njihove aktere jer utječe na birače i njihove preferencije. Birači vrlo lako stvaraju slike o pojedinim političarima jer je Twitter dostupan svima, a informacije se brzo šire. Isto tako, s druge strane, Twitter može biti i opasan zbog svojih algoritama. Odnosno, sklon je pojačavanju polarizacije u društvu i širenju dezinformacija jer postoji mogućnost da korisnici Twittera ostanu anonimni. Radi se o plodnom tlu za stvaranje populističkih diskursa koji su ispunjeni ponižavanjem, govorima mržnje, prijetnjama i sl. (Turgut, 2021).

9. Islamska država

Kako bismo učvrstili postojeći negativan stav prema Zapadu od strane ove „posebne” skupine muslimana, sljedeći dio rada prikazati će radikalniju organizaciju, tzv. Islamsku državu. Islamska država je militantna organizacija koja nastoji uspostaviti međunarodno priznati islamski kalifat⁹ u Iraku i Siriji, a ujedno teži stvaranju globalnog selefijsko-džihadističkog pokreta (Stanford, 2021). Iako u svojem nazivu sadrži riječ „država”, bitno je napomenuti da „ona nema obilježja državnosti niti je priznata kao međunarodni subjekt” (Obućina, 2015: 48). Prvenstveno, radi se o terorističkoj organizaciji koja nije međunarodno priznata, a islamski kalifat je nastao na temelju objave te ju shodno tome ne možemo smatrati državom (Vazdar, 2017: 8).

⁹ „kalif (arap. *ḥalīfa*: nasljednik, zamjenik), vrhovni vjerski i politički poglavar islamske zajednice, Muhamedov nasljednik” (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Vođa organizacije Abu Bakr al Baghdadi je u lipnju 2014. godine proglasio kalifat zbog vojnih uspjeha. Od tada, stanovništvo koje je živjelo na teritoriju Islamske države, moralo je živjeti pod šerijatskim zakonima (Sić, 2017: 25). Naime, militantna organizacija okupirala je velike gradove i teritorijalne površine u Siriji i Iraku (Vazdar, 2017: 8). Međutim, ona kao organizacija postoji od 2004. godine, od kada je bila vođena pod raznim terorističkim liderima, kao što se i udruživala s drugim, sličnim terorističkim organizacijama poput Al-Kaide. Povijesno gledano, Islamsku državu možemo promatrati kao proizvod kronične nestabilnosti regije (Kobi, 2016: 15).

S jedne strane, Islamska država ima veliki utjecaj na krojenje politike i uređenje društva u bliskoistočnim državama što postiže agresivnim širenjem ideologije koja je utemeljena na radikalnom islamizmu. Taj radikalni islamizam opravdava upotrebu sile protiv svih nevjernika, čak i muslimana koji odbijaju povratak na ranoislamski kalifat. S druge strane, Islamska država predstavlja veliki izazov međunarodnoj zajednici zbog narušene sigurnosti stanovništva u bliskoistočnim državama, kao i zapadnim državama (Kobi, 2016: 16).

Uspostava Islamske države, kao i širenje propagande usmjerene protiv Zapada, bila je olakšana zbog isprepletenosti nekoliko događaja. Prema Kobiju, radi se o preokretima unutar arapskih nacionalnih država koje nisu uspjele uspostaviti stabilnu državu. Nastao je ideološki vakuum zbog razočarenja stanovništva u lokalnu vlast, a Muslimansko bratstvo, kao ni politički islam u svojoj blažoj verziji, nisu bili sposobni popuniti taj vakuum. Nadalje, neuspjeh Zapada da poduzme konkretnije mjere protiv širenja ove radikalne ideologije, kao i nedostatak globalnog vodstva i čvrste strategije koja bi onemogućila uspjehe ovoj militantnoj skupini. Također, oporbene skupine u Siriji nisu imale dovoljno kapaciteta da bi formulirale i provele zajedničku viziju protiv džihadističke organizacije (Kobi, 2016: 17).

Islamsku državu možemo smatrati najekstremnijom organizacijom koja je temeljena na islamskom fundamentalizmu (Litvak, 2016: 37). Islamski fundamentalizam je svjetski fenomen koji u sebi nerijetko sadrži ratoborni odgovor na percipirane prijetnje modernosti i globalizacije koje dolaze sa Zapada. Dakle, Zapad je glavni neprijatelj i sve zapadno potrebno je iz korijena eliminirati. Zašto se radi o izuzetno opasnoj organizaciji? Odgovor je jednostavan. Pripadnici Islamske države smatraju da je njihova zadaća boriti se protiv svih nevjernika, kao i muslimana koji se ne pridržavaju ovih radikalnih zakona. Krajnji cilj je osvojiti čitavi svijet zbog svog fundamentalističkog tumačenja šerijatskog prava. Radi se o izuzetno ambicioznom političkom „projektu” koji predstavlja ozbiljan problem za čovječanstvo (Litvak, 2016: 37).

Kao što je bilo prikazano u radovima Kutba, ova organizacija protivi se modernizaciji, globalizaciji, slobodnoj trgovini, slobodi izražavanja i sl. Sve što se iole može povezati sa zapadnim stilom života, prema njihovim uvjerenjima, nužno je negativno te je kao takvo potrebno odbaciti.

9.1. Upotreba medija i širenje propagande

Realna prijetnja s kojom se svijet suočava, a koja dolazi od Islamske države su teroristički napadi. Kako na Zapadu, tako i na bliskoistočnoj regiji. Islamska država svoje djelovanje osnažuje brojnim metodama od kojih je najučinkovitija upotreba medija za širenje propagande. Koriste brojne internetske platforme. Valja istaknuti da je pristup tim platformama vidno otežan,¹⁰ zbog čega će se rad baviti dostupnom analizom članaka objavljenih na njihovom internetskom časopisu *Dabiq*.

Dabiq je internetski časopis Islamske države koja putem „znanstvenih” članaka nastoji širiti svoju propagandu i pridobiti što veći broj simpatizera diljem svijeta. Prvi put je objavljen u lipnju 2014. godine, a objavljuje članke na više jezika, uključujući i engleski čime je jasno vidljivo da želi doprijeti do što većeg broja ljudi. Islamska država *Dabiq* predstavlja kao časopis koji je jedinstven u pronalaženju prave istine, zalaže se za čistu zajednicu i sveti rat koji je neophodan za opstanak čovječanstva (Hermansah i Natasari, 2020: 130).

Islamska država je u vlasništvu *Dabiq*a te ga strogo kontrolira. Radi se o iznimno profesionalnom i uređenom časopisu kojeg Islamska država koristi za promociju i širenje vlastite ideologije i propagande utemeljene protiv Zapada. Ta ideologija podrazumijeva pozivanje na već spomenuti islamski kalifat. Islamska država koristi ovaj termin kalifata kako bi okupila muslimane diljem svijeta da prate njihovu radikalnu i nasilnu teoriju osvajanja

¹⁰ Sadržaj koji za cilj ima širiti propagandu Islamske države strogo je kontroliran i izbrisan s *online* platformi poput Facebook-a, Twittera i sl., zbog opasnosti širenja radikalnih i nasilnih teorija za koje se pristaše Islamske države zalažu. Radi se o brojnim video-sadržajima, tekstovima i objavama pomoću kojih nastoje pridobiti što veći broj simpatizera diljem svijeta. Zbog svoje iznimno nasilne teorije koja predstavlja opasnost za cijeli svijet, neminovno je da je taj isti sadržaj zabranjen. Zbog toga sam se odlučila za analizu *Dabiq*a.

cijelog svijeta, jer je to jedini ispravan način borbe protiv zla koje uglavnom dolazi sa Zapada (Hermansah i Natasari, 2020: 138-139).

Hermansah i Natasari su se u svojoj analizi *Dabiqa* usredotočili na glavni diskurs u časopisu, a to je islamski kalifat i njegovo tumačenje. Autori su se usredotočili na nekolicinu istaknutih diskursa: „Kalifat će Vam vratiti dostojanstvo, snagu, prava i vodstvo”, „Mi obećavamo da ćemo Vam biti vjerni, jer nema lijeka za različito (Druge), osim pozivanjem na kalifata”, „Kalifat napušta ovaj smrtni svijet i prelazi u svijet vječnosti” (Hermansah i Natasari, 2020: 139).

Kalifat prema ovom značenju se ne odnosi samo na Islamsku državu, već na sve muslimane. Oni nastoje prikupiti što veći broj simpatizera koji su uistinu spremni ići u sveti rat kako bi navodno ispravili nepravilnosti u svijetu koje pretežno dolaze od Zapada. Drugim riječima, i Islamska država putem tehnologije i medija nastoji prikupiti što veći broj pristaša. U ovom slučaju se ne radi o biračima kao u demokratskim društvima, ali možemo povući sličnu paralelu.

10. Zaključak

Promatrajući dva različita narativa, i shodno tome politička gledišta koja pripadaju orijentalističkim i okcidentalističkim idejama, može se zaključiti da ona u svojoj biti imaju brojne sličnosti. Prvenstveno se ovo odnosi na doživljavanje pripadnika drugačijih kultura od naše vlastite. Orijentalizam desnog populizma u Europi i političke stranke koje su prikazane u radu, imaju krajnje radikalne stavove po pitanju islamske religije. Ti stavovi sve muslimane u Europi doživljavaju kao glavnu prijetnju za unutarnju državnu sigurnost i njihovu kulturu. Njihova politička platforma je utemeljena na populističkim porukama koje uključuju mržnju, ksenofobiju i rasizam s namjerom da probude „niske” osjećaje kod svojih birača koji podrazumijevaju pripadnost „čistoj” kulturi i zajednici. Muslimani su stranci, nisu dobrodošli u Europi, a svi muslimani su etiketiraju kao nasilni barbari. I u francuskoj stranci Nacionalna fronta vođenoj pod Le Pen i u Nizozemskoj slobodarskoj stranci vođenoj pod kontroverznim političarom Wildersom, pronalazimo antiimigracijske stavove koje muslimanske organizacije prikazuju kao nasilne, s čime generaliziraju njihovu religiju i kulturu.

Stvaraju krivu sliku o islamu. Stavovi se temelje na predrasudama i strahu od Drugoga. Radi se o krivoj percepciji prema kojoj su muslimani prikazani kao realna prijetnja za domicilno

stanovništvo. Oni oduzimaju poslove čime narušavaju tržišni balans, siluju i zlostavljaju žene, žive od beneficija koje dobivaju od države u kojoj žive, a zauzvrat ne doprinose društvu ni na koji način.

Kao što je rečeno, radi se o radikalnoj desnici koja stvara islamofobiju. Radikalna desnica postaje sve popularnija zbog unutarnjih kriza u državi. Isto tako, u tzv. kontra-narativu, pripadnici okcidentalističkog diskursa i „istočni“ politički blok, prema zapadnim vrijednostima imaju nultu toleranciju. Drugim riječima, sve zapadno je potrebno odbaciti kako bi se zaštitio muslimanski identitet. Stvorila se mržnja prema Zapadu, isto kao što se stvorila mržnja prema muslimanima u Europi. Ovo bi bila ključna poveznica ova dva različita narativa. Republika Turska se suočavala s unutarnjim nemirima i nezadovoljstvom stanovništva s vlašću. Erdogan i stranka AKP nije imala namjeru promijeniti svoj način vladanja, već se okrenula populističkim mehanizmima kako bi održala svoju poziciju u državi. Opozicija gotovo da nije imala šanse. AKP je postavio kontrolu nad medijima, bila je nasilna prema svim pobornicima njihove vladavine i time samo učvrstila moć u državi. Unutarnje krize su plodno tlo za populizam. AKP je tako naglašavao da Zapad nikad neće moći shvatiti muslimanski identitet, te se stoga turski narod mora zaštititi od glavnog neprijatelja. Odjednom je u glavnom fokusu bilo pozivanje na Muslimansko bratstvo.

Radi se o radikalnim idejama koje nalažu da se država i njegovo stanovništvo treba temeljiti na islamskim zakonima i praksama. Islam je jedina ispravna religija koju Zapad nikad neće moći shvatiti. Samim time, dolazi do negativnog stava prema Zapadu jer njegove vrijednosti nisu u skladu s čovjekovom prirodom. Međutim, pristaše ovakve teorije idu i korak dalje kada se pozivaju na tzv. univerzalne zakone. Odnosno, uređenje države po šerijatskim zakonima nije samo „stvar“ muslimana, već bi se trebali proširiti i van svojih okvira. Bitno je napomenuti da se radi se o radikalnim predstavnicima ovakvog tipa shvaćanja uređenja države jer smatraju da muslimanima pripada cijeli svijet. Dok je s druge strane svijet ili preciznije, Zapad, svjedočio brojnim terorističkim napadima koji potvrđuju ovakve teze. Međutim, govorimo o radikalnom islamu, koji predstavlja prijetnju i drugim muslimanskim društvima koji žele živjeti u miru s drugim religijama i kulturama.

Ustvari, ekstremni stavovi, u oba narativa se svode na isto, a to je mržnja, strah i predrasude o Drugome. Zagovaranjem ekstremnih ili radikalnih stavova, pristaše različitih narativa samo dodatno naglašavaju navodno nepremostive razlike između različitih kultura. Međutim, realnost je drugačija. Odnosno, svjedočimo multikulturalizmu, i više nismo u mogućnosti

osporiti i ignorirati prisutnu različitost religija i kultura unutar društva koja je nastala zbog modernizacije i globalizacije. Potrebno je pronaći mehanizme koji će omogućiti skladan život unutar zajednice.

Političke stranke oba bloka su koristile populističke mehanizme kako bi pridobili što veći broj glasova. Obje strane su se pozivale na „čisti” nacionalni i kulturni identitet koji je u potpunosti različit od drugoga, te shodno tome, postoje vidljive razlike koje je nemoguće premostiti. Mediji, u manjoj ili većoj mjeri predstavljaju snažan alat za širenje populističkih poruka. Te poruke su nerijetko bile netočne, a za cilj su imale širiti dezinformacije kako bi pridobili svoje birače pozivanjem na ujedinjenost i kulturnu hegemoniju. Twitter je odigrao veliku ulogu. Radi se snažnoj digitalnoj platformi koju političari koriste. Posebno je „atraktivan” zbog svojih algoritama, anonimnosti i dostupnosti. Ovo su još jedne od sličnosti koje pronalazimo promatranjem ova dva narativa.

Političari oba narativa se koriste populističkim porukama kako bi probudili strah kod svojih birača od nepoznatog i drugačijeg. U ovom kontekstu je to ili islamska religija ili opasni Zapad koji ozbiljno narušava muslimanski identitet.

Međutim, promatranjem orijentalističkih i okcidentalističkih diskursa, bitno je napomenuti da se radi o složenoj problematici. Primjerice, iako je Francuska demokratska i sekularna država, Le Penova politička stranka bilježi sve veću popularnost među stanovništvom koje je navodno demokratsko. Drugim riječima, političke stranke koje pripadaju desnom bloku sadrže iznimno ekstremne stavove. Taj ekstremizam je u suprotnosti s demokratskim načelima, ali upravo zbog snažnih populističkih poruka, i dalje uspijevaju prikupiti dovoljan broj biračkih glasova.

Također, pitanje islama u suvremenom svijetu predstavlja jedan od glavnih izazova s kojima se Zapad suočava. Naime, zapadna društva su zasnovana na individualizmu. Zapadne države su, u manjem ili većem razmjeru, uglavnom sekularne, stoga poistovjećivanje religijskih zakona s pravnim zakonima je apsolutno neshvatljivo i nepoželjno. Religija jest jasno odvojena od države, dok prakticiranje vlastite religije ostaje individualno pravo, ali ne smije imati nikakvu poveznicu sa zakonskim sustavom vlasti. Država stoji između pojedinca i religije, ali pritom nikome ne uzima pravo da bude pripadnik pojedine religije te da ju shodno tome i prakticira.

Međutim, problem nastaje kad se religijski simboli, poput nošenja hidžaba, pojavljuju i prikazuju u javnoj sferi. Ali, postavlja se pitanje, je li to uistinu problem? Ne bi li suvremena, sad već multikulturalna društva, trebala prihvaćati te različitosti i omogućiti svakom pojedincu

da izražava vlastiti identitet na svoj način? To predstavlja ujedno i glavni izazov s kojim se muslimanska društva susreću u zapadnim društvima. Naime, oni su migrirali čitavi svijet te je logično od njih očekivati da se asimiliraju u društva kojih su sada sastavni dio. Ali, ako im zapadna društva ne dozvoljavaju da izražavaju svoje vjerske simbole, njihov identitet je ugrožen. Gledano s te strane, oni se imaju pravo buniti protiv takvog sustava. Demokracija podrazumijeva slobodu izražavanja, a ako država zakonski zabranjuje već spomenuto nošenje hidžaba, ona je samo potkopala jedan od principa za koji se zalaže.

Ipak, Islamska država i njoj slične organizacije predstavljaju realnu prijetnju za opću sigurnost čovječanstva. Pozivajući se na njihovo apsolutno pravo protivljenja i upotrebu sile protiv svih onih koji ne poštuju šerijatske zakone, ova krajnje radikalna organizacija stvara krivu sliku o islamu. Drugim riječima, većina muslimanskog stanovništva ne podržava njihov sustav vlasti i ideologiju te nisu spremni ići u sveti rat. Tako se stvorila kriva slika o islamskoj religiji poistovjećujući sve muslimane kao nasilne barbore. Takvo mišljenje se preslikalo u zapadnim državama o muslimanima što je dovelo do diskriminacija, a ustvari i muslimani koji su već sastavni dio zapadnih društava imaju negativno mišljenje prema ovim radikalnim organizacijama i žele živjeti u miru unutar zajednice. Kao što je već navedeno, radi se o izrazito složenoj problematici, a radikalizam u oba diskursa nužno dovodi do neshvaćanja i neprihvatanja različitog od nas.

11. Literatura

- Agence France-Presse (2018) Marine Le Pen charged for posting violent Isis images on Twitter. <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/01/marine-le-pen-charged-for-posting-violent-isis-images-on-twitter> Pristupljeno 16. lipnja 2023.
- Ashraf, I. (2022) Never-ending Islamophobia in Europe. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/never-ending-islamophobia-in-europe> Pristupljeno: 17. svibnja 2023.
- Bernard, M. (2007) Le Pen, Un Provocateur En Politique (1984-2002) (Le Pen, a Provoker Politician 1984-2002). *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* 93, str. 37–45.
- Beyme, K. (2002) *Transformacija političkih stranaka*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Bolin, N., i Fossati, F. (2018). Far-right parties in Europe. *Annual Review of Political Science*, 21, 315-334.
- Chrisafis, A. (2016) Jean-Marie Le Pen fined again for dismissing Holocaust as 'detail'. <https://www.theguardian.com/world/2016/apr/06/jean-marie-le-pen-fined-again-dismissing-holocaust-detail>
- Dietze, G. (2010) Occidentalism, European Identity, and Sexual Politics. U: Brunkhorst, H. i Grozinger, G. (ur) *The Study of Europe* (str. 87-116). Baden-Baden: Nomos Verlag.
- Donze-Maigner, M. (2017) Edward Said: Orientalism. *Geonum Ed.*
- Doppen, F., H. (2010) Citizenship education and the Dutch national identity debate. *Education, Citizenship and Social Justice* 5 (2): 131-143.
- Dukić, B. (2020) Politički islam (islamizam), terorizam i utjecaj islamskih zemalja u Bosni i Hercegovini. *National security and the future 1-2* (21): 49-94.
- enciklopedija.hr (2021) <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29912> Pristupljeno 15. srpnja 2023.
- Farris, Sara R. (2017) *In the name of women's rights : the rise of femonationalism*. Durham i London: Duke University Press.
- Gauin Mar, M. (2019) The evolution of the French far-right's rhetoric on Islam. <https://www.dailysabah.com/op-ed/2019/03/15/the-evolution-of-the-french-far-rights-rhetoric-on-islam> Pristupljeno 25. lipnja 2023.
- Genga, N. (2013) The Front National and the national-populist right in France. U: Giusto, Hedwig i dr. (ur) *The Changing Faces of Populism: Systemic Challengers in Europe and the U.S.* (str. 69-86). Bruxelles. FEPS – Foundation for European Progressive Studies.

- Groshek, J. i Engelbert, J. (2012) Double differentiation in a cross-national comparison of populist political movements and online media uses in the United States and the Netherlands. *New Media Society* 0 (0): 1-20.
- Halikiopoulou, D. i Vlandas, T. (2022) Understanding right-wing populism and what to do about it. <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/06/01/understanding-right-wing-populism-and-what-to-do-about-it/> Pristupljeno 01. srpnja 2023.
- Hermansah, T. i Natasari, N. (2020) The Khilafah Discourse in Online Magazine of ISIS: DABIQ. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies* 19 (1): 131-141.
- hjp.znanje.hr (2023) https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19jWxd%2F Pristupljeno 25. srpnja 2023.
- Huntington, S. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Jeknić, R. (2006) Kulturni imperijalizam Zapada u djelu Edwarda W. Saida. *Migracijske i etničke teme* 22 (3): 289-308.
- Kaliber A., i Kaliber, E. (2019) From De-Europeanisation to Anti-Western Populism: Turkish Foreign policy in Flux. *The International Spectator* 54 (4): 1-16.
- Kaya, N., Z. i Whiting, M. (2018) The HDP, the AKP and the battle for Turkish democracy. *Ethnopolitics* 18 (1): 96-106.
- Kesbi, A. (2017) From Orientalism to Occidentalism: the rise of Westophobia. *Revue Interdisciplinaire* 1 (1): 1-10.
- Kobi, M. (2016) A State is Born: What Lies behind the Establishment of the Islamic State. U: Schweitzer, Y. i Einav, O. (ur) *The Islamic State: How Viable Is It?* (str. 15-27). Tel Aviv: Institute for National Security Studies.
- Kostić, I., E. (2012) Hasan Al-Bana i pokret Muslimanske braće. *Kom* 1 (1): 113-127.
- Kriesi, H. i Cloos-Schulte, J. (2020) Support for radical parties in Western Europe: Structural conflicts and political dynamics. *Electoral Studies* 65, str. 1-18.
- Litvak, M. (2016) Radicalism and Islamic Terror: Historical Background. U: Schweitzer, Y. i Einav, O. (ur) *The Islamic State: How Viable Is It?* (str. 37-46). Tel Aviv: Institute for National Security Studies.
- McAlexander, R. (2019) Terrorism does increase with immigration- but only homegrown, right wing terrorism. <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/07/19/immigration-does-lead-more-terrorism-by-far-right-killers-who-oppose-immigration/> Pristupljeno 16. lipnja 2023.

- Metin, A. (2020) Occidentalism: An Eastern Reply to Orientalism. *bilig- Journal of Social Sciences of the Turkic World* 93: 181-202.
- Mijatović, A. (2016) *Proizvodnja znanja o koloniziranima- kritika dominantnog, zapadnog diskursa*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet- odsjek za sociologiju.
- Mudde, C. (2007) *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2013) Three decades of populist radical right parties in Western Europe: So what? *European Journal of Political Research* 52 (1): 1-19.
- Mudde, C. i Rovira K., Cristóbal (2017) *Populism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Muis, J. i Immerzeel, T. (2017) Causes and consequences of the rise of populist radical right parties and movements in Europe. *Current Sociology Review* 65 (6): 909-930.
- Obućina, V. (2009) Varijacije unutar radikalne desnice: komparativna analiza programa desnih stranaka u Zapadnoj i Istočnoj Europi. *Sociologija i prostor* 47 (2): 187-204.
- Obućina, V. (2015) Zašto Islamska država ipak jest takozvana: odgovor na tekst Borisa Havela. *Političke analize* 23, str. 48-52.
- Parolin, Z. (2017) How the Netherlands Made Geert Wilders Possible. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/03/how-geert-wilders-became-possible-in-tolerant-netherlands/518892/> Pristupljeno 20. lipnja 2023.
- Qutb, S. (2006) *Milestones*. Birmingham: Maktabah.
- Ramet, P. (1999) *Defining the Radical Right: The Values and Behaviors of Organized Intolerance*. U: Ramet, S., P. (ur.): *The radical right in Central and Eastern Europe since 1989*. The Pennsylvania State University Press. University Park: 3-27.
- Ranjan, P. (2015) Edward Said's 'Orientalism': A Post-Colonial Culture Study. *Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)* 20 (9): 85-88.
- Ray, M. (2023) *Marine Le Pen*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Marine-Le-Pen>. Pristupljeno 14. lipnja 2023.
- Said, E. (2008) *Orijentalizam*. Beograd: Biblioteka XXVEK.
- Schmuck, D. i Matthes, J. (2019) Voting "Against Islamization"? How Anti-Islamic Right-Wing, Populist Political Campaign Ads Influence Explicit and Implicit Attitudes Toward Muslims as Well as Voting Preferences. *Political Psychology* 40 (4): 739-757.
- Sić, M. (2017) *Aktivnosti Islamske države na Twitteru*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji- odsjek za komunikologiju.

- Stanford. (2021) The Islamic state. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/islamic-state> Pristupljeno 31. srpnja 2023.
- The Guardian. (2018) Marine Le Pen charged for posting violent ISIS images on Twitter. <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/01/marine-le-pen-charged-for-posting-violent-isis-images-on-twitter>. Pristupljeno 17. svibnja 2023.
- Tibi, B. (2001) *Islam between Culture and Politics*. New York: Palgrave.
- Toumi, A. (2022) Eric Zemmour: Reconquista and French inquisition. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/eric-zemmour-reconquista-and-french-inquisition> Pristupljeno 20. svibnja 2023.
- Turgut, H. (2021) Governing through Hate: Discourse Strategies Used by the AKP Elites on Twitter to Justify the Decision to Withdraw from the Istanbul Convention. *Medijska istraživanja* 28 (2): 9-40.
- Vazdar, M. (2017) *Islamska država: Uloga interneta i društvenih mreža u radikalizaciji žena sa Zapada*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji.
- Von Drehle, D. (2006) A Lesson In Hate. <https://www.smithsonianmag.com/history/a-lesson-in-hate-109822568/> Pristupljeno 15. srpnja 2023.
- Vossen, K. (2010) Populism in the Netherlands after Fortuyn: Rita Verdonk and Geert Wilders Compared. *Perspectives on European Politics and Society* 11 (1): 22-38.
- Vujačić, V. (2003) From Class to Nation: Left, Right, and the Ideological and Institutional Roots of Post-Communist “National Socialism”. *East European Politics and Societies* (17) 3: 359-392.
- Zgurić, B. (2014) Stranke radikalne desnice: mađarski *Jobbik* i nizozemska Slobodarska stranka. *Politička misao* 50 (4): 90-113.
- Žiroš, M. (2021) *Masovni mediji i suvremeno društvo*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.

12. Sažetak

Kako percipiramo pripadnike drugih kultura? Čini se da je danas sve manje razumijevanja prema ljudima koji prakticiraju drugačiju religiju, kulturu i način življenja. Europa je suočena s ozbiljnom društvenom krizom pod čime se prvenstveno misli na diskriminaciju pripadnika islamske vjeroispovijesti. Ljudi imaju negativan stav prema muslimanima jer ih doživljavaju kao realnu prijetnju. To je jedan od čimbenika koji je utjecao na nastanak orijentalizma desnog populizma u Europi, koji je između ostalog nastao politizacijom islamske religije. Islam, kao religija, u većoj mjeri nego ikad, postao je političko pitanje za Europljane.

Politički akteri dodatno iskorištavaju migrantsku krizu kako bi probudili „jeftine” osjećaje pripadnosti kod ljudi s namjerom da dobiju njihove glasove i potporu. Radi se o populističkim porukama koje su u današnje vrijeme sve prisutnije. Isto tako, stvorio se i kontra-narativ: okcidentalizam islamista.

I u ovom narativu pronalazimo iznimno populističke poruke koje su usmjerene protiv Zapada. U oba diskursa prisutan je strah od Drugoga. Promatranjem ova dva različita narativa, političkih stranaka i stavova političkih aktera i birača, rad prikazuje sličnosti između orijentalizma i okcidentalizma.

Ključne riječi: orijentalizam, okcidentalizam, strah od Drugoga, sukob narativa

13. Summary

How do we perceive members of other cultures? It seems like today there is less and less understanding towards people who practice a different religion, culture and lifestyle. Europe is facing a serious social crisis, which primarily refers to discrimination against members of the Islamic religion. People have a negative attitude towards Muslims because they see them as an actual threat. This is one of the factors that influenced the emergence of the orientalism of right-wing populism in Europe, which, among other things, was created by the politicization of the Islamic religion. Islam, as a religion, has become more than ever a political issue for Europeans.

Political actors additionally take advantage of the migrant crisis to awaken "cheap" feelings of belonging in people with the intention of getting their votes and support. It's about populist messages that are increasingly present nowadays. Likewise, a counter-narrative was created: Islamist Westernism.

In this narrative, we find extreme populist messages that are directed against the West. Fear of the Other is present in both discourses. By observing these two different narratives, political parties and attitudes of political actors and voters, the thesis shows the similarities between Orientalism and Occidentalism.

Keywords: Orientalism, Occidentalism, fear of the Other, counter-narrative